

Tone Seliškar / *Umazana povest*

(Odlomek iz nedovršenega romana)

Vsi so že bili siti in napojeni in utrujeni od te krstne pojedine: babica in mati Cila, oče Klemen in njegov sosed Frece, boter Florentini in botra, ki je bila Frecetova žena. Tedaj pa je pričel siliti Florentini na veselico. — Osem je. Tak pojdimo! — Alo! Kar napravimo se, mu je pomagala botra in priganjala.

In nova nada, nov up po veselih urah je zavrnil v vseh. Vstajali so, iskali obleko, prekucavali stole in se zadirali drug na drugega. Ko se je Cila zaletela v sobo, da bi se oblekla, je planil Klemen za njo.

— Ti greš tudi?

— Kaj si pa mislil? ga je vprašala osuplo.

Pogledal je na dete, ki je žalostno stokalo.

— Ali bo samo?

— Seveda! Misliš, da bo ušlo?

Prijel jo je za roko in jo prosil:

— Ostani pri njem! Bolno je —. Ne hodi! Tudi zate ni dobro.

Cila se je togotno zacmerila in šla v kuhinjo. Tam pa vsi vanjo, kako in kaj, in kaj ji je.

— Še na veselico me ne pusti, je vpila med ihtenjem. In vse ženske so pričele obdelovati Klemenca, ki je prišel iz sobe.

— Pusti jo! Ne bodi tak! Saj ni bolno.

— Je! Poslušajte, kako joka!

Iz sobe so silili tenki stoki ubogega. Tako mili, tako majhni, da so jih komaj slišala pijana srca.

— To ni nič! je dognal rudar Frece. Z nami bi šel rad — zato joka.

K Cili je pristopila Franca in ji zašepetala:

— Daj mu vina! Takoj bo zaspal.

Cila je natočila v lonček vina, ga pogrela, osladila in ga nesla punčki. In ni Klemen videl, ki je stal med ženskami. Punčka je pila toplo vino in pokašljevala. Toda ni utihnila. Srdito jo je potisnila v koc in zbežala v kuhinjo.

— No, kaj bo? so jo vsi spraševali.

— Kaj bi bilo? je jezno godrnjal Florentini. S seboj jo vzemimo!

— A..., so se vsi zadivili temu predlogu in so takoj sklenili:

— Da, s seboj, seveda! Klemen, ti bodi tiho!

Franca in Cila sta se zrinili v sobo in sta kmalu prišli nazaj z malo, ki je utihnila v naročju. Klemen je prosil, prosil vse — pa ni nič pomagalo. Šli so. Štefka, Frecetova hčerka, se je obesila na Florentinijevo roko, ki se je oklepala njenih nedrij. Franca ga je lovila za drugo roko in so se tako prepevajoč zazibali po stopnicah. Frece je stisnil babico k sebi, ki se je težko naslonila nanj in tiho cmakala s svojim tolstim jezikom:

— Počakaj no, saj še ni tema!

Klemen in Cila sta šla zadnja. Držala je otroka, nad katerega se je sklanjal oče, ki je bil ta hip nesrečen in žalosten.

Veter jih je objel na cesti. Iz višav je dirjal, se podil po dolini in obmolnil daleč zunaj v predmestju. Pred Proletarskim domom, ki je bil razsvetljen z lampami, pa je stalo polno ljudi in vedno novi so prihajali iz kolonij.

Notranjost doma je bila kakor izpremenjena v ogromen panj. Velike obločnice so žarele na stropu in obsipavale s svetlobo mize in obraze okoli njih. Na prostornem odru je igrala rudarska godba in številni godci so bruhali velikanski hrušč, ki se je bolj in bolj vsesaval v možgane te rajajoče množice.

Naši so našli v kotu prazno mizo. Posedli so okoli nje in se vdali omamljivemu čaru luči, petja in muzike.

Zgodnja je bila še ura. Zato je bilo petje še ubrano in ljudje so sedeli še ravno. Mnogo jih je bilo tukaj. Rudarji z rdečimi nageljčki v gumbnicah so hodili od mize do mize in si segali v roke. Njih obrazi so bili čisti od smeha in veselja. Ženske so sedele na stoli in so si popravljale obleko. V svoji primitivni koketnosti so bile sila naivne in so hotele biti elegantne. A to se jim ni posrečilo, četudi so bile nekatere oblečene v svilo. Smešile so se. One pa, ki so ostale trde v svojih gibih, ki niso bile prisiljene, so bile vendarle lepše in čednejše.

Hodile so sem in tja v parih, govorile in se nasmihavale mladim delavcem. Klemen je stal pri vratih in poslušal rudarja Milana, ki je sovražil tako življenje in se je s svojim razmišljanjem povzpел visoko nad svoje sodruge.

— Veselica, mu je pravil, ta prelest luči in barv, in morje veselih glasov, je višek zadovoljstva teh mladih trpinov, ki trpe, pa še ne vedo, kaj je trpljenje. Ki vedo — pa nočejo vedeti, samo da se oblačijo in posnemajo v vsem one, ki jim služijo.

Toda Klemen je bil pijan. Slišal je vsako besedo, a ni je mogel doumeti. Gledal je k svoji Cili, ki jo je tako ljubil in se je smehljal.

Tedaj je zahrumela godba in glas velikega bobna je kakor neumorni bajaco skakljal med množico, spremljan od smejočega

se spremstva pihál. Pomaknili so mize ob stene in pričeli plesati. Ljudstvo je utihnilo in se zagledalo v plesalce, ki so drseli v kolo barjih okoli njih. In ti kolobarji so čudovito vplivali na možgane gledalcev. Vsa notranjost človeških lobanj se je usmerila v smer poti plesalcev. Misli so postale ovalne, noge so se sukale kakor magnetna igla in vsa telesa so bila vržena iz stabilnosti. Iskala so opore, grabila po sosedih in naenkrat je bila vsa dvorana izpremenjena v mešanico človeških teles in barv. Muzika pa se je drla nad njimi in jih podila...

Ko so prenehali, se je umirila množica in zasopla. Debele ženske so si brisale pot in so se držale za prsa, mladenke so si popravljale lase in obleko in se trudne naslanjale na svoje plesalce. Vsi pa so zopet nestrpno in kar stojé pri svojih stolih pričakovali, da se vržejo še enkrat v vrtoglavi kaos.

Čim bolj pa jim je lezlo vino v kri, tem bolj je bil ples strastnejši in nemarnejši. Postajal je neugnan, divji, ostuden, pohoten. Telo se je stiskalo k telesu, roke so se krčile od spolnega kopnenja in parov je bilo vedno manj. Porazgubili so se po hodnikih in temnih kotih...

Po polnoči.

V kotu dvorane so sedeli naši. Močno so že bili pijani in so peli. Cila se je zibala s spečim otrokom v svojem naročju. Roka ji je že otrpnila in svitek belih cunj ji je le še malo visel na rokah. Franca in babica sta bili rdeči v obraz in sta se drli čez vse. Frece je kadir cigaro in je le poredkoma zarenčal v petje. Štefka in Florentini sta plesala. Toda kmalu je Štefka prišla sama nazaj. Tanka bluza se ji je lepila na hrbtu in lasje so bili razpleteni. Vedno bleda lica so gorela v vročini in vzdolbine pod očmi so bile zalite s potom.

— Ušel mi je, je vikala opotekajoč se ob mizi, samo z drugimi pleše, baraba.

In je res Florentini, ta rudarski prvak in voditelj, neumorno plesal. Dekleta so silila vanj in lahko mu je bilo izbirati med najlepšimi.

— Se bo že naveličal, je menila Franca. Pa je tudi njo jezilo.

— Mlada kri, jo je podražil Frece, njen mož; kaj boš plesala ti, starina?

Franca je bila huda. Vino ji je vedno razburkalo kri in postala je mlajša. V takih trenutkih se ji je vedno zahotelo po neugnanosti njenih mladih let.

Nič ni odgovorila. Jezno se je obrnila v stran in se zagledala v plesoče. V tem hipu se je babica nenadoma vzdignila, prijela

Freceta pod pazduho in ga zavlekla v krog. In obilno ženščè je poskakovalo uprto na pijanega moža takó smešno, da se je Franca zasmejala. In v nji se je v istem hipu vzbudila zavist. Vzdignila se je, pograbila Klemen in ga potegnila za seboj.

— Bolje pa še znam, ko ta debela lajdra, je zahropila in zaplesala sta. Tudi Štefka je nekam izginila. Pri mizi je ostala samo Cila z detetom.

Ta sramota okoli nje jo je davila. V njej je kipelo in najrajša bi zagnala otroka na tla ter ga pohodila, samo da bi mogla plesati. Zasovražila je to dihačo meso in sikala venomer:

— Pankrt hudičev, pankrt...

Potem pa so se prizibali vsi nazaj. Samo Florentinija ni bilo. In Klemen je začel siliti domov. Toda pijan je bil revež in pregovorili so ga. Sedel je zraven Cile in mu je bilo hudo. Dasi so bile njegove misli nejasne, je vendarle videl skozi nje vso propalost teh ljudi in se je čudil, kako je zašel med nje.

Pozno čez polnoč je že bilo. Tedaj je prišel odnekod Florentini in je pripeljal s seboj Piškurja, ki je popival po drugih gostilnah. Piškur je bil zelo mlad človek in zabuhlega obraza. Bil je zloben in zabit. Stanoval je pri Klemenu zaradi Cile — še več pa zaradi tega, ker ni veliko plačeval in je bil Klemen dober človek, ki je po bratovsko delil z njim hrano in stanovanje. Tudi on je bil pijan in je sedel k Cili.

Florentini je sedel med Štefko in Franco in ju dražil. Babica je spala na stolu. Frece je imel glavo na trebuhu in je smrčal.

Cila je naenkrat postala živahna. Piškur ji je pravil nekaj umazanega, jo suval s kolenom v bedra in se režal. Muzika je igrala polko. Piškur je silil v Cilo:

— Pojdi plesat! Ne bodi tako mrtva! Klemen — saj mi jo posodiš — ne?

Klemen se je pijano smehljal in kimal z glavo.

— Ko pa imam tole tukaj, je nejevoljno dejala Cila.

— Klemenu ga daj! Zakaj ne? E, seveda! — Prijel je otroka in ga položil Klemenu v naročje. Ta ga je skrbno stisnil k sebi. Dete je gledalo. Luč mu je jemala vid in močno so se solzila majhna očka.

Cila je planila v ples pohlepno, kakor da bi ušla iz kletke. Toda pijana je bila tako močno, da jo je Piškur komaj obdržal v rokah. Bila je majhna in debela. V tanki obleki ji je mahadrало ohlapno meso. Piškur jo je prižemal k sebi in jo nagovarjal:

— Nocoj je dec pijan —?

Cila je sopla:

— Ja, nocoj je pijan ... nocoj, nocoj ...

Vrtel jo je do omotice in jo butal v trebuh. Vriskal je in cepetal z nogami po tleh. Toda to vrtenje jo je tako omotilo, da se je komaj opotekla k mizi in pala na stol. Vsi so se ji smejali.

Dete pa je začelo jokati v Klemenovih rokah. Lačno je bilo, ubogo. Klemen je vzdramil Cilo ter ji dal otroka.

— Podoji ga, je jecljal, lačno je, lačno.

Cila si je odpela bluzo s pijanimi rokami, si obrisala potni dojki in naslonila dete k sebi. A nič več se ni mogla vzdržati. Glava ji je kinknila na mizo in otrok bi ji zdrsnil na tla, da ga ni Klemen prijel. Tesno ga je zavil v pled, se zamajal in zamolklo izpregovoril.

— Jaz grem. Cila, pojdi!

In ker so že bili vsi trudni in zaspani, so se vzdignili; z veliko težavo so zbudili babico in Frečeta in stopili na mraz. Nemi, pijani in onemogli so omahovali po cesti. Cila in Piškur sta šla zadaj. Vlekel jo je za seboj, objemajoč jo okoli pasu. Ona pa je sanjala v pijanosti:

-- Nocoj — seveda nocoj ... ah, nocoj je en lep večer ...

Daleč pred njimi je šel Klemen. Tesno je tiščal otroka k sebi in mu dihal v obraz. In je šel pred njimi ne kakor Klemen, kakor sen, kakor dobri duh, dobri duh.

Komaj pa je minula zima, je že bilo vroče v tem kraju. In od tiste veselice pa do pomladi je Klemen slutil. Samo slutil, slutil dan za dnem — in je bil tako mehak in dober, da je še slutnjo zanikaval, do tistega dne, ko mu je dinamit raznesel razum ...

Preden je tistega dne šel na delo, je obstal pri vratih in še enkrat zaklical v sobo:

— Zdaj grem, Cila!

Cila se je topila v prijetnosti dremavice in hladnega jutra in ni odgovorila ničesar.

Klemen je stopil na prag, pogledal po razmetani postelji in bridko ga je prijelo za srce. Natančno je videl, kako je šinil preko njegovega obraza kratek pogled izpod njenih napol odprtih trepalnic. In ničesar drugega. In nanagloma je spoznal, da so njene oči neprijetne in vodene. In kalne!

— Zdaj grem, Cila!

Obrnila se je na drugo stran in je zamrmrala:

— Saj nisem gluha.

Klemen je šel. Ko je lezel po temnih stopnicah, je premišljal venomer:

— Moja žena ima vodene oči. In kalne ... Moja žena ima vodene oči. In kalne ...

In tako vso pot do kamenoloma.

Polovica hriba je bila že obglodana. Ob robih so štrlele korenine na vse strani, kakor pretrgane žile razmesarjenega trupla. Temnosiva, zveržena stena z obraščenim vrhom je bila podobna ogromnemu obrazu brez oči. In vse tam okoli je bilo temnosivo od prahu, ki se je vzdigoval, kadar se je rušilo skalovje. Enoličnost delavskih bajt, ki so stale v okolici, je še poostrevala žalost te prašne pokrajine, iz katere so molela polomljena drevesa, kakor ostudni kreteni.

Na nebo, ki je še edino bilo naravne barve, se je obesilo solnce. Skozi umazane srajce delavcev, ki so rili s krampi po laporju, je pritisnil pot. In mokri so bili po obrazu, po rokah, po vsem telesu. Ni še bilo poldne, ko so si slekli srajce in jih ovili. Na oznojene hrbte se je lepil prah, tako da so bili tudi delavci sivi kakor pokrajina, ki jih je dušila. Bilo je kakor v plavžu: Solnce je bilo razbeljeno železo in je izpreminjalo delavce v razbeljeno maso, ki se je pokoravala samo še mehaničnim gibom svojih mišic in še edini misli, ki jo zmorejo takrat možgani: za vsakdanji kruh.

Klemen je bil minér.

To jutro nikakor ni mogel vstati. Cila je ležala poleg njega, na drugi postelji sta spala otroka — punčka je bila umrla — na tretji v kuhinji je spal Piškur.

Gledal jo je dolgo časa. Potem jo je tiho poklical. Toda ni hotela slišati. Narahlo jo je potresel, zakaj gorel je od poželenja po njeni ljubezni. Prisiljeno se je nasmehnila Cila in se delala sila zaspano. Pretegnila se je parkrat in zazehala.

— Čaja mi skuhaj, Klemen! Bi rada še malo poležala.

Klemen je šel in ji skuhal čaja. Ko je popila čaj, se je vlegel zopet k njej. Za roke jo je prijemal in nerodni jezik je iskal ljubeznivih besedi. Cila se ga je navidez sramežljivo branila in se je skušala smeјati.

Tedaj sta se otroka glasno zasmejala v blazino in nista mogla nehati. Klemen je pogledal na ono posteljo in ji dejal:

— Otroka sta se zbudila.

— No, vidiš, zakaj pa ne daš miru, mu je odgovorila ona.

Vstal je in se počasi oblekel. Ko je odšel, je šla Cila v sami srajci v kuhinjo in naložila drv na ogenj. Nato je sedla na Piškurjevo posteljo, privzdignila odejo in ga poščegetala po podplatih.

Klemen je premišljeval na poti tisto o vodenih očeh. In o kalnih.

(Konec prih.)

Tone Seliškar / *Umazana povest*

(Konec)

Ko so opoldne delavci počivali, jedli kruh in kadili čike, ki so jim ostali od plačilnega dne, je prisedel k prijatelju in obrnil pogovor na ženske. Sredi pogovora pa, kakor da bi se domislil nečesa: Čakaj! Ali nima tvoja žena sivih oči?

— Ne. Rjave ima. Pa zakaj?

— Tako. Zdelo se mi je, da ima takšne, kakor moja.

Za njima sta sedela mladeniča in sta se pogovarjala o dekletih. Komaj je Klemen ujel stavek: Pa kakšne oči ima, da bi ti videl, — ga je že zgrabilo znova. Okrenil je glavo k njima in se je hotel ponorčevati:

— Kakšne oči ima, praviš?

— O, črne, kakor hudič.

Vlegel se je v senco voza in se zamislil.

— Rjave oči. — Črne oči. — Moja žena pa ima vodene oči... Da, kaj pa je na očeh? Oči so oči.

Izlekel je časopis iz žepa in je čital podlistek:

— Človek je postal stroj. Roke in noge so se izpremenile v transmisijo, ki žene kolesje tega stroja. Celo prebava, srce in duša se vrte v tem silnem zagonu. Zato je ta stroj brez duše in srca. Zakaj na neverjetno spreten način si je ustvaril človek tak stroj. S tem, da ga je pritisnil k neprestanemu trpljenju, mu je odvzel izobrazbo in umetnost. Celó vero mu je ubil. Tudi vero v samega sebe. Zato se je duša izpremenila v nekak večni dinamo, ki žene obrat človeškega stroja. Samo želodec mu je pustil. Skrčil pa mu ga je na natančno izmerjen oddelek, kjer izpreminja trpljenje zaslužek v strojno olje, da teče transmisija gladko in tiho.

— Hudič, res je tako. Ali vendar... Rjave oči. — Črne oči. — Vodene oči. — Kalne oči...

Sirene iz centrale so naenkrat razbičale opoldansko tišino. Delavci so vzdihnili, nekateri zamolklo zakleli in so se zopet potopili v prahu. Ničesar ni bilo slišati razen hropenja in udarcev krampov.

Uro pred odhodom z dela pa se prične čudna muzika v kamenolomu. To je vrtalni sveder, s katerim vrtajo skale, ki jih potem razstrele, da imajo delavci, ki pridejo za njimi, takoj delo pred nosom.

Klemen je zavlekel svoj aparat blizu pod vrh kamenoloma. S krampom je napravil prostor záse in za sveder, zvezal aparat

z električnim tokom ter pričel: Velikanska žuželka je zabrnela po vsej pokrajini.

Sveder je vrtal v skalo globlje in globlje. Klemen je čepel za aparatom in opazoval svedre. Enakomerno brnenje ga je omamljalo z najrazličnejšimi mislimi.

Pri delu namreč, kjer ne delujejo prenaporno ne mišice ne možgani, porablja človek čas za premišljevanje o sebi in o svoji okolici. Vprašuje se in si odgovarja ravno tako, kakor če bi sedel poleg njegov dvojnik, s katerim se pogovarja o dovršenem in nedovršenem življenju.

In prav gotovo je sedel pri Klemenu njegov nevidni dvojnik. Saj je bil prav za prav sam s svojim pojočim aparatom. Ali vendar, nekdo je gotovo bil, ki se je z njim pogovarjal.

Klemen je pričel svoje premišljevanje z revolucijo, ki jo je napovedal Florentini. Toda takoj ga je prekinil njegov dvojnik, in hipoma je začutil bolečino na levi strani.

— Pusti to!

S francozom je zavrl vijak pri aparatu, potem je zopet sedel na tla.

— Kaj pa vodene oči, Klemen?

Zagledal je dvoje velikih oči pred seboj. Čisto prozorne so bile. In obrnjene so bile vanj. Dvojnik pa mu je ukazoval:

— Kaj vidiš v teh očeh, Klemen?

— Ničesar ne vidim v njih.

— Pa v zenico poglej!

— Tudi tam nič.

— Poglej, čisto prozorne so!

— Niso!

— Malo kalne so res. Ali skozi videti je vendarle.

— Res je.

— No, in kaj vidiš za njimi? Pod tisto kalno liso?

Klemen je napejal svojo dušo, dvojnik pa ga je silil:

— No, kaj vidiš tam?

— Zdi se mi, da prav majhno žensko.

— Natančno poglej!

— Cila je.

— No — in —?

— Na postelji sedi in si popravlja lase.

— In kdo leži v postelji?

292 — Jaz — — — Ne! — Čakaj... Piškur je pri nji!

Sveder je zadel na trd kamen. Ropotal je naprej, samo ostreje. Dvojnik se je zakrohotal in izginile so oči. Tudi Klemen se je zasmeljal.

— Neumnost! je rekel in je zamahnil z roko. Toda dvojnik ni odnehal. Splazil se mu je v ušesa.

— Tvoja žena ni poštena!

— Moja —? Kdo to pravi?

Njegov prijatelj je stal za njim in se mu je smejal.

— Kaj pa predavaš svedru, da tako klatiš z rokami okoli sebe?

Klemen je vstal in je bil še bolj zamišljen.

— Ti, koliko je ura?

— Čas bo. Končaj vendar, saj vidiš, da ne gre sveder nika-
mor več!

Klemen je prekinil tok. Aparat je utihnil kakor hrošč, ki pade na tla. Iz zabojčka, ki je stal daleč stran od njega, je vzel dinamitni naboj in ga je vtaknil v izvrtano luknjo. Potem ga je spojil z vžigalno vrvico, zadelal luknjo in šel, vrvico odvivajoč, počasi navzdol. V primerni razdalji je obstal in dal znamenje. Svarilna piščal je zažvižgala. Delavci so zbežali v varno kritje. Nato je prižgal vrvico. Zasiknilo je, kakor da bi gad s silovito brzino zletel po pobočju. Delavci, ki so stali za Klemenom, so vzkliknili:

— Zdaj!

Nič! Klemen je takoj spoznal, da ne bo eksplodiralo.

— Nekaj ni prav, je dejal okoli stoječim.

Delavcem, ki se jim je mudilo domov, se je zdelo to neumno. Razburjali so se nad patrono in nad Klemenom.

— Ne zna, so se norčevali.

Klemen je vzel kladivo in dleto ter šel na nevarno mesto.

— Takoj bom gotov. Novo patrono vtaknem.

Delavci so postali radovedni.

— Pa zakaj ne poč, mrha?

— O, Klemen ji bo že dal vetra!

— Kaj, vraga, štefnà tam gori z dletom?

— Aha, zdajle bo...

Klemen je pokleknil in opazoval vžigalno vrvico. Vrvica je pregorela do konca. Patrona ni za nič, je ugotovil. Previdno je odpiral z dletom zadelano luknjo.

Delavci so postali nestrpni. Nekdo je zavpil:

— Pazi, Klemen, dinamit je hudič!

Klemen je zataknil dleto v nabojev rob in ga skušal izvleči ven. V tem hipu je dleto izpodrsnilo. Silovita iskra je planila iz odprtine, skala se je zamajala kakor testo, potem pa je švignila

kvišku. In za seboj je potegnila Klemena. Za grozovitim pokom se je vsulo po pobočju zdrobljeno kamenje in med njim se je zakotalil ravno pred delavce Klemen z obrazom navzdol.

Delavci so tekali okoli Klemena in niso vedeli, kaj bi. Iz hiš so prileteli otroci in ženske ter so jokale kakor bedaste. Stali so tako vsi okoli njega in nema groza jim je krčevito stiskala roke.

Tedaj je sunkoma zatrepetalo njegovo telo. In strašno hropenje je lezlo iz njega. Neka ženska je zakrilila z rokami in vpila:

— Vode, vode — še miga, tak dajte no — vode, vode!

Vzdignili so ga ter ga odnesli v vežo. Sam zdravnik je prebledel pred tako razmesarjenim obrazom. Oči so mu visele iz jamic in so bile razcefrane. Tam, kjer je bil nos, je bila krvava odprtina. S čela je bila posneta koža in desna roka je bila dva-krat zlomljena.

Ženska, ki je držala škafo z vodo, se je sesedla in omedlela. Delavec, ki je gledal skozi vrata, je stopil na dvorišče in je pljunil. (.)

— Preklete, pošteno ga je, je dejal tovarišem.

In menili so vsi, da bi bilo bolje, če bi ga ubilo.

Zdravnik mu je izmil glavo in ga obvezal za silo. Ko so položili to ubogo, trepetajoče telo na nosila, je široko odprl usta. Po tleh je pljusknila debela kepa krvi, iz katere so se svetlikali izbiti zobje. Potem so ga odnesli v bolnišnico. —

Ko so razodeli Cili nesrečo, se je zavzela. In ni prebledela. Rahla rdečica ji je napojila lica in pomembno se je ozrla k Piškurju, ki je sedel pri ognjišču. Ta je bil v zadregi in je dejal samo:

— Hudič ti!

Ko so ji natančno razložili, da mož ni mrtev, temveč ranjen, da ga je samo po glavo usekalo, je pričela tuliti. Soseđa jo je tolažila in ji trgala umazano cunjo z oči. Cila pa je ni spustila, zakaj v njenih očeh ni bilo solz in obraz je bil ves drugačen, samo ne žalosten.

— Ne cmeri se! Saj boš dobila visoko odškodnino in pokojnino.

Cila je bila takoj potolažena. Vsedla se je in je gledala v tla. Potem jo je vprašala:

— Kaj misliš, koliko bo dobil?

— Ne vem. Moj človek je rekel, da veliko.

— O, da bi vsaj!

— Bo, je zarenčal Piškur. Saj vsak dobi.

— Nič se ne kisaj, je modrovala soseda, kaj zato, če bo slep! Samo, da je živ! Ni res, ti?

— Ja, je pritrdil Piškur.

— Še prav lepo bo, Cila. Denarja dobiš, kolikor ga boš sama hotela — mož pa bo sedel pri peči in dremal do smrti. Boš dala za en liter, ko dobiš?

— Bom. Za en štefan!

In soseda jo je lopnila po hrbtu. Vsedla se je k nji in ji govorila o veselih dneh, ki so pred durmi. Cila pa je hotela biti žalostna. Ali smeh, ki ji je tu pa tam ušel, je pričal o nasprotnem. 284

* * *

Ko je ozdravel, ni bil več prejšnji Klemen. Obraz je bil do ustnic izpremenjen v eno samo ploskev in je bil nepopisno grozovit. Družba mu ni dala ničesar razen majhne pokojnine, s katero se ni dalo živeti. Cila ga je poslala beračit na široko cesto. Sedel je nepremično na mostu od jutra do večera s klobukom v rokah. Mimo njega je hodilo življenje. Živo in veselo življenje. In rudarji so mu polnili klobuk in so ga pomilovali. Tudi kočije so se vozile mimo njega. Toda niti enkrat se ni ustavila kočija pred njim, niti enkrat ni stopil iz nje cilinder k mastnemu klobuku. In če bi se tudi to zgodilo, bi to bil velik zločin! Zakaj to bi bilo norčevanje.

Slepi Klemen je sedel na mostu in ni videl ničesar. In ni slišal ničesar. Samo čutil je življenje. Toda to življenje je bilo vse drugačno kakor prej, ko je imel še pogleda dovolj za sebe in za druge. In sedaj ga je samo čutil na prav poseben način.

Nič več ga niso brigale stavke. Tudi ga niso brigali človeški stroji in revolucija tudi ne. O, Klemen je pustil vse to pod vrhom kamenoloma! Tam leži, že od dežja izprano in od težkih podplatov v zemljo zabito. Vsega tega ni več. Komaj da je ostalo še ogrodje Klemena. In to ogrodje nosi strašansko spačen obraz. Obraz brez oči, brez nosa — kakor miniatura pročelja temno-sivega kamenoloma. In za tem, od dinamita obtesanim obrazom, leži samo še Cila, njegova Cila, vlačuga nad vlačugami, prešustnica, kanalja, ki se je že bogve kolikokrat spečala z drugimi, ki je v sami srajci sedela na Piškurjevih kolenih in mu je v satanski pohotnosti grizla obraz, temu vlačugarju, ki ni bil nič manjši prašič, kakor ona, ki je viseč na njegovem vratu preklinjala svojega moža s psovkami, kakor strela ostrimi.

Toda Klemena niso dosegle te psovke, zakaj gluhi je bil. Gluh in slep. In v možganih mu je živela samo njegova žena z

vodenimi očmi. Živela pa je v možganih, kakor daljne sanje, hude, ki se jih ni mogoče več spomniti.

Ko so ga pripeljali domov, ga je Piškur prijel za roko in ga peljal v sobo. Tam ga je posadil na stol in se je vrnil k Cili, ki je mrko gledala skozi vrata za njim. Otroka sta ga nekaj časa opazovala, potem sta se namrdnila in se šla potepat.

Klemen je sedel na stolu nepremično — kakor dihajoča soha. Onadva pa v kuhinji vsak v svojem kotu. Cila si je s pestjo podprla brado, Piškur se je z rokami naslonil na mizo in je zijal skozi okno. Mrak se je plazil skozi okno in je pregrnil ves prostor s črnim zastorom. V daljavi so nekje zabijali delavci pilote v zemljo. Z dvorišča se je včasih zagnal pod nebo otroški krik.

Cila je vzdihnila. Enkrat, večkrat. Piškur se ni ganil. Potem je vstala in zaprla okno. Dražil jo je molk. Obrnila se je k njemu in pritajeno, kakor da bi se bala Klemena, je šepnila:

— Zini kaj!

Tiho.

Barva njenega obraza je bila zoprna. Kakor obledela, rumena zavesa. Lasje so ji silili v velike oči, ki so bile čudno svetlosive. Sijaj jim je bil moten in moker, kakor da bi neprestano plavale v vodi. Kadar je bila nataknjena, je izbljuvala iz sebe vse, kar ji je viselo na jeziku.

Danes, ko je prišel Klemen domov, je bila prenapolnjena srda. Stud do moža se ji je povečal do ogromnosti. In sedaj ni vedela, kaj bi. Razočarana v svojem upu, da dobi denar, pokojnino, zverženega moža, ki ga ni hudič vzel, in fanta, ki se ji kuja zaradi njega, ker noče živeti pri taki pošasti. Vrtelo se ji je vse to v glavi, jo razburjalo, da je metala iz sebe vso nizkotnost, ki ji je bila prirojena. Udarila je po mizi in bleknila skozi stisnjeno grlo:

— Ne drži se kakor žabja podobica!

Rudar se je razvnel, zakaj tudi njega je dirnil Klemenov prihod.

— Ne zmerjaj mene! Tam ga imaš!

— Ta je gluh in prismojen.

Rudar se je zasmel.

— Kaj pa sedaj?

— Kaj jaz vem!?

— Ampak...

— No, ampak —

— Proč grem.

To ji je večkrat razodel. Ali vsakikrat se je premislil. In ga je umela tudi zadržati. Danes pa se je vseeno prestrašila. Saj ji ni bilo veliko do njega. Toda ravno sedaj, ko je strašilo doma —

Velike oči so se še povečale in v kotih se je nabralo polno vlage. Vsa mehka je postala.

— Kaj praviš?

— Da grem proč. Ne morem ga gledati.

— Pa ne pojdeš.

— Ne bom ne gledal večno te žalostne figure. In še bedaste povrhu.

— Tem bolje, če je bedast. Nama ne bo nič na poti. Sicer pa bo kmalu guznil.

— Tebi na čast, seveda!

Tole jo je pa zopet razkačilo. Zadrta se je nad njim:

— Kako pa govoriš nocoj z menoj? Govedo! Si se me nažrl, sedaj pa misliš adijo, zbogom —. O, ne boš!

Piškur je počasi in premišljeno vstal. Dal je roke v žep in se razkoračil pred njo. Nagnil se je z obrazom k nji in se ji rogal.

— Ti — kdo pa si ti?

Cila je bila vlačuga in je to vedela. Zardela je in naenkrat se ga je oklenila okoli vratu, pritiskajoč ga z vso silo na svoja polna prsa. In ga ni izpustila. Piškur se ji je trgal iz rok, toda vse bolj ga je stiskala k sebi. Čisto k njegovemu telesu se je pritisnila in je glasno soplala.

Rudarja je stik z njenim telesom omamljal. Postajal je krotak. In ni trajalo dolgo, pa jo je tudi on stisnil k sebi.

Tačas so vrata zaškripala in čez prag je spolzela Klemenova senca. Zletela sta narazen in sta se močno prestrašila. Bilo je že temno. Samo oddaljena obločnica je sipala svojo luč skozi okno.

Klemen je šel počasi, tipajoč, proti njima. In smehljal se je. Krenil je k Piškurju. Ta je trepetal in se mu ni umaknil. Ko ga je Klemen otipal, je stegnil roke proti njegovemu obrazu. S konci prstov mu je otipal obraz. Njegove smehljajoče ustnice so se skremžile na jok. Obrnil se je nato k Cili. Ko se je dotaknil njenih rok, se je treslo vse njegovo telo. In njegovi prsti so tipali dalje. Glasovi, smehu podobni, so vreli iz njega.

— Cilka, Cilka...

Cila je mislila na smrt. Potem so njegovi prsti zdrseli po vratu na njen obraz in se ustavili na očeh. Sveža koža na njegovem obrazu je postala temnordeča in se je napela. Usta je odpiral in zapiral. V njih je ležalo mrmranje, ki je bilo slično mrmranju zadovoljne mačke. Naenkrat pa jo je potisnil k zidu in se z vsem telesom naslonil nanjo. Kolena so se mu udrla v njen mehki trebuh, z rokami je objel njen hrbet in jo silil k tlom.

Klemen je zahteval njeno telo. Nič drugega več na svetu.

Cila je kriknila, potem pa je pobesnela. Z vso silo svojega telesa se je vrgla naprej, da je Klemen odletel. Zakrilil je z rokami in se opotekel po kuhinji. Priskočil je rudar in ga pahnil v sobo. Klemen je otipal posteljo in se je zvrnil nanjo. Tiščal je obraz v blazino in je renčal, renčal vedno tišje, dokler ni omagal.

Cila in Piškur sta se spogledala; ko si je opomogla od strahu, je spregovorila:

— Kdo bi si mislil!

Sedela sta še dolgo v temi in sta premišljala. Potem sta zaklenila Klemena in otroka v sobo in sta zaspala v kuhinji.

Drugi dan je prinesel Klemen dosti denarja domov in Piškur je ostal pri Cili. Starejši fant je vodil očeta po mestu do večera. Tako nista imela dosti sitnosti z njim. Kadar je zahropel in pričel iskati Cilo, sta ga zaprla v sobo. Stradala sta ga. Po treh tednih je bil Klemen že suh in mršav. Koža na obrazu je postala cunjasta, roke koščene. Upala sta, da se ga na ta način kmalu iznebita.

* * *

Na dan Piškurjevega godu je Cila spekla mesa in potice in kupila mnogo vina. Zvečer sta praznovala ta imenitni dan. Sama. Otroka sta sedela na tleh; glodala sta kosti in pila vino, ki jima ga je dajal Piškur. Cila je polnila kozarce in trkala s Piškurjem in bila sta dobre in razposajene volje. On je kadir cigaro in pravil dovtype, katerim sta se otroka od srca smejala.

Cili je zlezlo vino v telo. Lasje so ji padali na vse strani in se je tako močno grohotala ter tolkla po kolenih, da je bila vsa zaripla v obraz.

Štirinajstletni Marički, ki je bila polna in močna, je vse to tako ugajalo, da je pustila mlajšega brata na tleh in sedla k mizi. Piškur ji je natočil.

— To ti je babnica, je zacmakal. Kakor ti, Cila!

— Saj je moja hči, se je smejala Cila.

— Samo fanta ji še manjka, je menil on.

— Saj ga imam, je pojasnjevala Marička, ki je že omagovala v pijanosti.

— Oho! sta se oba začudila v silnem smehu.

— Kdo pa je? Le povej!

Toda Marička se je naslanjala na Piškurja in je od mešanice vrtečih se predmetov zaprla oči in zapela. Glas ji je pojema, utonil je v smehu in klecnila je na tla ter takoj zaspala poleg brata, ki je ležal pod mizo pri oglodanih kosteh. Piškur se je zvijal od smeha in je potem pil v dolgih krčevitih sunkih.

— Nesiva ju spat, da nama ne bosta v nadlego. Primi fanta, Piškur, je sklenila Cila. Potem bova pila kuhano vino.

Prijela je Maričko za lase, jo vzdignila in vlekla v sobo. Tudi Piškur je dvignil fanta in ga vrgel na posteljo.

— Sem, sem daj Maričko! Kje bo pa Klemen spal, jo je opomnil Piškur, ko jo je položila na Klemenovo posteljo.

— Saj je vseeno, je dejala ona. Kar pojdiva.

Klemen je sedel na stolu zopet nepremično kakor soha.

Ko sta zaprla vrata, je pristavila vina na ogenj. Piškur je stal poleg nje in jo držal okoli pasu.

Takoj za njima pa je pritipal Klemen. Njegove prej tako ostre ustnice so se smehljale. Z glasnim hrupom sta ga pozdravila oba.

— O, Klemenček, dober večer!

— No, kako z vami, kako?

Klemen je enakomerno ponavljal:

— Cilka, Cilka...

— O, dragi, le bliže, le, saj sem tu.

Zazibala se je k njemu in mu pristavila stol.

— Izvoli, vsedi se! Rogala se mu je, ga potisnila na stol in mu dala kozarec kuhanega vina.

— Na, stari, na najino zdravje!

Oba sta se postavila predenj in sta ga gledala. Vino je bilo vroče in Klemenu se je zaletelo. Zarigala sta onadva od radosti.

— Le pij, le!

Klemen je pil in pil. In ko je izpraznil, sta mu še natočila.

— Da boš laže spal!

In je zopet pil in pil. Vino mu je zastrupljevalo še tisti ostanek duše, ki mu je ostal. Smeh mu je postajal glasnejši. Cila pa mu je venomer podajala vročega vina. Piškur je gledal in se tresel od smeha.

— Na, lep cirkus to, je jecljal.

Klema je žgalo vino zmerom bolj. Začutil je Cilino bližino. S koščenimi prsti je grabil po nji.

— Cilka, Cilka, je hropel. Pijano se je zagnal s stola, a takoj je omahnil in se zopet vsedel. Cila pa se mu je iznova nastavila. Zopet je planil pokonci, pograbil jo je za roko in jo vlekkel k sebi. Cila se je zarežala in ga potegnila čez prag v sobo. Opotekel se je k mizi, se spotaknil in padel na posteljo počez, čez Maričko.

Ko je začutil žensko telo poleg sebe, je legla na njegov obraz zadovoljna senca. Roko ji je položil okoli vratu in se stisnil k njej kakor dete k materi. In zaspal je takoj v vinski omotici.

I. A. Krylov: Velmož in modrijan

Cila se je vrnila v kuhinjo in utrujena od tega dne se je naslonila čez mizo. Piškur, bolj pijan kakor utrujen, jo je pahnil na posteljo in ugasnil luč. —

* * *

Proti jutru se je Klemen prebudil in je bil bolan še bolj kakor druge dneve. Začutil je žensko poleg sebe. Nasmehnil se je in šepnil:

— Cilka!

Vsedel se je na rob postelje. Tedaj se je pritepel odnekod njegov dvojnik ali kdorkoli in mu je zagnal vodene oči v bolne možgane.

Zresnile so se mu poteze. Kakor da bi se bal, kakor da čuti grozo blizu sebe, je stegnil roke v bran in je smrtno preplašen zastokal:

— Vodene oči...

Telo, ki je ležalo poleg njega, se je zganilo. Topla roka se ga je dotaknila. Glas se mu je tedaj izpremenil v divji krik, s katerim se je zagnal na telo. Prste je razprl in jih nato zapičil v njen goli vrat. Zaškrtnil je goltanec, zagrgral je strahotni glas in utihnil.

Tiščal je vrat in tulil:

— Vodene oči, vodene oči...

Potem se je skrivil v klopčič in je padel na tla.

*Red- vnažana povest, prav vnažana! - farsa se ženi med delatnost, če pri morale
feb 17:50*

I. A. Krylov / Velmož in modrijan

Velmož je z modrijanom modroval

o marsičem in mu dejal:

«Povej mi ti, ki svet poznaš do dna
in kot iz knjige ljudstvu čitaš iz srca,
kako je to, da kar že ustanovimo mi,
sodišča ali družbe učenjakov,
in komaj dobro se ozremo, — cvet bedakov,
že prvi v njih sedi.

Kaj zoper to zdravila ni?»

— «Težko,» odvrne modrijan:

«Enako družbam se godi učenim
(a to med nama), kakor hišam se lesenim.»

— «Kako?» — «Glej, svojo sem dogradil oni dan;
lastniki v njej še niso se vstanili,
a murni so že davno notri se vdomili.»

(Iz ruščine preložil B. Vdovič.)